

انواع ریسک در بانکداری

دپارتمان آموزش و تحقیقات

موسسه حسابرسی آزمون پرداز

(حسابداران رسمی)

در جامعه امروز تقریباً تمام افراد به نحوی با این مفهوم آشنایی دارند و اذعان می‌کنند که زندگی با ریسک همراه است. ریسک در زبان عرف عبارت است از خطری که به علت عدم اطمینان در مورد وقوع حادثه‌ای در آینده پیش می‌آید و هرچه میزان این عدم اطمینان بیشتر باشد، اصطلاحاً گفته می‌شود ریسک زیادتر است.

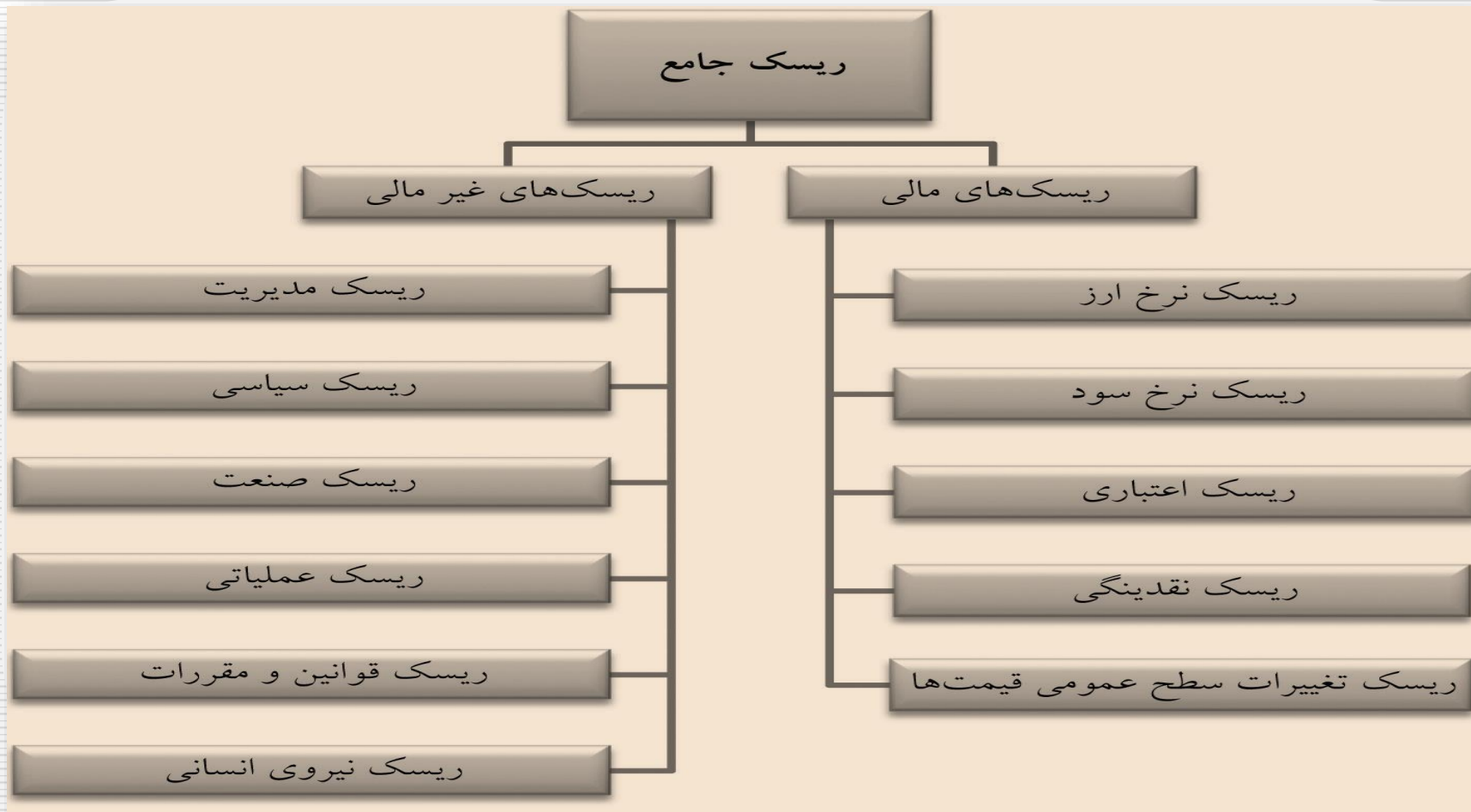
فرهنگ وبستر، ریسک را «در معرض خطر قرار گرفتن» تعریف کرده است. فرهنگ لغات سرمایه‌گذاری نیز ریسک را زیان بالقوه سرمایه‌گذاری که قابل محاسبه است، می‌داند.

- ❑ **ریسک** را به عنوان نوسانات در هرگونه عایدی تعریف می کنند. براساس این تعریف، تغییرات احتمالی آینده برای یک شاخص خاص، مثبت یا منفی، ما را با ریسک مواجه می کند. بنابراین، امکان دارد تغییرات موجب سود یا زیان شود.
- ❑ هری مارکوویتز براساس تعاریف کمی ارائه شده، انحراف معیار چند دوره ای را به عنوان شاخص عددی برای ریسک معرفی کرد.
- ❑ دیدگاه دیگری نیز درخصوص ریسک وجود دارد که تنها به جنبه منفی نوسانات توجه دارد.

- در تعریفی دیگر، ریسک را احتمال کاهش درآمد یا ازدست دادن سرمایه تعریف می کنند. بنابراین، برای تعریف ریسک می توان دو نگرش را ارائه کرد:
  - نگرش اول: ریسک به عنوان هرگونه نوسان احتمالی در بازدهی اقتصادی در آینده.
  - نگرش دوم: ریسک به عنوان نوسان احتمالی منفی در بازدهی اقتصادی در آینده.
- در رویکرد "مدیریت ریسک سازمان" (ERM)، ریسک براساس نگرش اول مورد توجه قرار می گیرد. به عبارت دیگر، ریسک های نامطلوب (تهدیدات) و همچنین، ریسک های مطلوب (فرصتها) مدنظر هستند.

- **ریسک نرخ ارز** به واسطه تغییر در نرخ ارز بوجود می آید. شرکت هایی که در خارج از مرزهای سیاسی، با کشورهای دارای واحد پولی متفاوت ارتباط معاملاتی دارند، در معرض ریسک نرخ ارز قرار دارند.
- ریسک نرخ ارز می تواند توانایی سازمان را برای بازپرداخت وامهای خارجی تحت تاثیر قراردادها و همچنین، می تواند باعث شود که سازمان نتواند تعهدات خود را در مورد پیش خرید کالاها از بازارهای خارجی انجام دهد.

- **نرخ بهره (سود)** و تغییرات آن در اقتصاد کنونی، یکی از عوامل مهم ریسک مالی محسوب می شود. اگر سازمانها بخشی از داراییها و بدهیهای خود را به صورت داراییها یا بدهیهای مالی نگهداری کنند، با این ریسک مواجه خواهند شد.
- بیشتر اقلام **صورت‌های مالی بانکها و سایر نهادهای مالی**، از جمله شرکت‌های سرمایه گذاری، درآمدها و هزینه‌هایی دارند که به نحوی با نرخ بهره (سود) در ارتباط است.
- حالت دیگر ریسک نرخ بهره، عدم تطابق سررسید داراییها و بدهیهای موسسه مالی است.

□ **ریسک اعتباری** هنگامی رخ می دهد که وام گیرنده به علت عدم توان یا تمایل، به تعهدات خود درمقابل وام دهنده و در تاریخ سررسید، عمل نکند. ریسک اعتباری، از مهمترین ریسک هایی است که نهادهای پولی و مالی را بویژه تحت تاثیر قرار می دهد.

□ ریسک اعتباری می تواند ناشی از مبادلات از لحاظ نوع کیفیت کالا، موارد مبادله، اطمینان و اعتبار طرفین باشد. براین اساس، سازماندهی و پوشش آن به عنوان بخشی تحت عنوان مدیریت ریسک اعتباری است که وظیفه آن، ارزیابی ریسک از مرحله قرارداد اسناد مورد معامله تا مرحله انتقال و اجرا در ترکیب داراییها است.

□ ریسک اعتباری، خود را به حالت‌های زیر نشان میدهد:

✧ احتمال کاهش توان بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری.

✧ احتمال عدم بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری.

✧ احتمال معوق شدن بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری.

- به علت تاکید بانکهای اسلامی بر مشارکت سپرده گذاران در ریسک و سود دریافتی حاصل از تسهیلات اعطایی، ریسک اعتباری اهمیت ویژه ای دارد. در صورت مدیریت صحیح و دریافت وثیقه های لازم، ریسک اعتباری در بانکهای اسلامی کمتر از دیگر بانکهاست.
- به عبارت دیگر، ماهیت مشارکتی فعالیت بانکهای اسلامی، ریسک اعتباری را به علت انتقال آن به سپرده گذاران کاهش می دهد. باید توجه داشت که در صورت نفوذ سیاستمداران و مسئولین دولتی در مدیریت بانکها، ریسک اعتباری به شدت افزایش می یابد.

- طی سالهای گذشته، "مدیریت ریسک اعتباری" در جهت دادن به پردازش امور اعتباری و منظور کردن نقاط قوت و ابتکار در تعیین نقاط کنترلی در مسیر جابجایی اعتبار، با به حداکثر رساندن پاسخگویی به خواسته مشتریان و افزایش سود و سرمایه فعالیت های تحت کنترل، بسیار موفق عمل کرده است.
- به طور کلی، بخش مربوط ضمن تأمین خواسته مشتریان، با پوشش دادن ریسک ها و ارائه موارد کنترلی، علاوه بر پوشش و ایمن سازی سرمایه، افزایش سود را نیز به همراه داشته است و ارائه اطلاعات به موقع در حداقل زمان ممکن نیز از جمله موارد مدیریت ریسک در این زمینه بوده است.

□ هدف مدیریت ریسک اعتباری، حمایت از سرمایه گذاری های بانک در فعالیتهای اقتصادی و بهینه کردن نقدینگی عملیاتی است. سیاستها باید در جهت واگذاری اعتبار به مشتریان و جمع آوری پرداختها و محدود کردن ریسک عدم پرداختها باشد.

□ اهداف مدیریت اعتباری از طریق ابزار زیر بدست می آید:

- ✳ ارزیابی ریسک اعتباری و سایر ریسک های موجود
- ✳ مذاکره و تهیه شرایط اعتباری مناسب با آن ریسک ها
- ✳ جمع آوری پرداخت ها طبق شرایط توافق شده

□ **ریسک نقدینگی**، ریسک فقدان وجه نقد برای بازپرداخت تعهدات است. معمولاً، شرکتها زمانی که به علل مختلفی نتوانند محصولات خود را به فروش رسانند یا نتوانند وجوه نقد ناشی از فروش را دریافت کنند یا اینکه هزینه های آنها افزایش بی رویه داشته باشد و در نهایت، کارایی مجموعه کاهش یابد، با مشکل نقدینگی مواجه می شوند.

□ ریسک نقدینگی دو منشا مختلف دارد: **ریسک نقدینگی دارایی و ریسک نقدینگی تأمین مالی (بدهی).**

□ ریسک نقدینگی ناشی از دارایی که ریسک نقدینگی بازار - محصول نیز نام دارد، زمانی ظاهر می شود که معامله با قیمت پیش بینی شده قابل انجام نباشد. این ریسک در بین گونه های داراییها و در زمان وابسته به شرایط بازار تغییر می کند. بعضی داراییها مانند ارزهای اصلی یا اوراق قرضه، بازارهای مختص خود را دارند و در اغلب مواقع به راحتی با نوسان کمی در قیمت، نقد می شوند، اما این امر در مورد همه داراییها صادق نیست.

- ریسک نقدینگی ناشی از تأمین مالی (بدهی) که ریسک جریان وجه نقد هم نامیده میشود، به عدم توانایی در پرداخت تعهدات بازمیگردد. این موضوع مخصوصاً برای پرتفوهایی که متوازن شده اند و متعهد به پرداخت حاشیه سود به طلبکاران هستند، معضل مهمی است.
- در واقع، اگر ذخیره وجه نقد کافی نباشد، ممکن است در شرایط سقوط ارزش بازار، نیاز به پرداخت وجه نقد وجود داشته باشد که منجر به نقد کردن اجباری پرتفو با قیمت پایینتر میشود. این چرخه ضررها که با حاشیه سود تعهد شده شدیدتر میشود، گاهی به مارپیچ مرگ تعبیر میشود.

- ریسک نقدینگی تأمین مالی، با برنامه ریزی مناسب جریان وجه نقد کنترل میشود. محدود کردن شکاف جریان وجه نقد، متنوع کردن و در نظر گرفتن منابع مالی جدیدی برای پر کردن کسری نقدینگی، نقش مهمی در کنترل ریسک نقدینگی دارند.
- در مورد بانکها، ریسک نقدینگی به دلیل کمبود و عدم اطمینان در میزان نقدینگی بانک ایجاد میشود. حالت دیگری که باعث افزایش ریسک نقدینگی میشود، این است که بازارهایی که منابع بانک در آنها قرار دارد دچار کمبود نقدینگی شوند. ریسک نقدینگی با سایر ریسک های مالی مرتبط است و به همین دلیل، سنجش و کنترل آن با دشواری روبرو است.

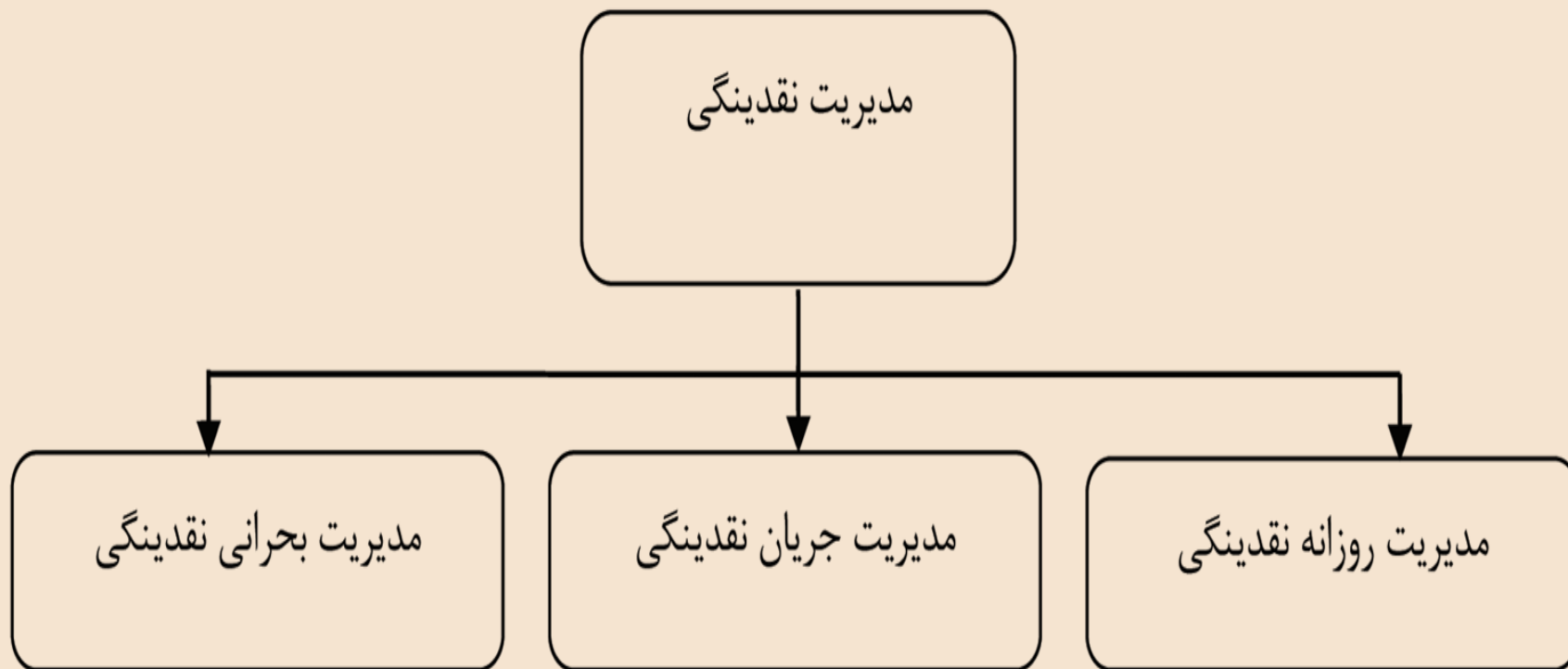
□ **مدیریت نقدینگی**، یکی از بزرگترین چالش‌هایی است که سیستم بانكداری با آن روبرو است. دلیل اصلی این چالش، آن است که بیشتر منابع بانكها از محل سپرده‌های کوتاه مدت تامین مالی می‌شود. علاوه بر این، تسهیلات اعطایی بانكها صرف سرمایه‌گذاری در داراییهایی با درجه نقدشوندگی نسبتاً پایینی میشود.

- وظیفه اصلی بانک، ایجاد توازن بین تعهدات کوتاه مدت مالی و سرمایه گذاریهای بلندمدت است. نگهداری مقادیر ناکافی نقدینگی، بانک را با خطر عدم توانایی در ایفای تعهدات و در نتیجه ورشکستگی قرار میدهد.
- نگهداری مقادیر فراوان نقدینگی، نوع خاصی از تخصیص ناکارآمد منابع است که باعث کاهش نرخ سوددهی بانک به سپرده های مردم و در نتیجه، از دست دادن بازار می شود.

- **مدیریت نقدینگی** به معنی توانایی بانک برای ایفای تعهدات مالی خود در طول زمان است. مدیریت نقدینگی در سطوح مختلفی صورت میگیرد:
- اولین سطح مدیریت نقدینگی، به صورت **روزانه** انجام می شود و نقدینگی مورد نیاز به طور متناوب، در روزهای آتی پیش بینی می شود.
- دومین سطح مدیریت نقدینگی که مبتنی بر مدیریت **جریان نقدینگی** است، نقدینگی مورد نیاز را برای دوره های زمانی طولانی تر شش ماهه تا دو ساله پیش بینی می کند.
- سومین سطح مدیریت نقدینگی، به بررسی نقدینگی مورد نیاز بانک **در شرایط بحرانی** می پردازد.

□ در **مدیریت نقدینگی**، استفاده هدایت شده از مدل های **مدیریت دارایی و بدهی** صورت می گیرد.

□ دومین روش در مدیریت نقدینگی، استفاده از روشهای **مدیریت ریسک نقدینگی** است. مدیریت ریسک نقدینگی، شامل شناسایی، سنجش، بررسی و کنترل عوامل ترازنامه ای و غیرترازنامه ای است که بر میزان نقدینگی بانک تاثیرگذار هستند.

□ روشهای متفاوتی برای شناسایی و بررسی عوامل ترازنامه ای و غیرترازنامه ای وجود دارند که به دو گروه عمده تقسیم میشوند:

۱- بررسی نسبت های مالی ترازنامه ای

۲- استفاده از تکنیک های پیش بینی و روشهای مدل سازی

□ پیشرفته ترین روش در مدیریت نقدینگی، استفاده از مدل های ریاضی، آمار و اقتصادسنجی برای پیش بینی نقدینگی موردنیاز بانک است. این مدل ها، قلمرو گسترده ای را پوشش می دهند که به دو نوع عمده **مدلهای تابعی و مدل های سری زمانی** تقسیم می شوند.

□ این روشها، جریان نقدینگی و میزان تقاضای نقدینگی را در شرایط عادی بررسی می کنند. برای بررسی سایر شرایط، مانند مواقعی که اتفاقات خاصی در شرف وقوع است و همچنین، سایر اتفاقاتی که احتمال روی دادن آنها وجود دارد، از روش **تحلیل سناریو** استفاده می شود. در روش تحلیلی سناریو، باتوجه به احتمال وقایع گوناگون، سناریوهای محتمل تعریف و از نظر نقدینگی بررسی می شوند.

- معمولاً، زمانی که گروه‌های ضعیف به لحاظ سیاسی بخواهند منفعتی به گروه‌های قویتر برسانند، تلاشی برای تحکیم وضعیت خود انجام می‌دهند و تغییراتی بوجود می‌آید که بر ارزش داراییها اثر میگذارد. تغییرات قوانین، از جمله قوانین مالیات مربوط به صادرات و واردات، منجر به ریسک سیاسی می‌شود.
- سرمایه‌گذاران بین‌المللی نیز با ریسک سیاسی مواجه هستند. این ریسک ناشی از مواردی همچون قوانین کشور سرمایه‌پذیر در خصوص منع خروج منابع مالی از کشور، قوانین مالیاتی و تعرفه‌های مختلف روی سرمایه‌گذاری‌های خارجی است.

□ **صنعت** عبارت است از گروهی از شرکتها و موسساتی که در یک بازار با یکدیگر رقابت می کنند و در واقع، قلمرو یا بازار یکسانی دارند.

□ **ریسک صنعت** عبارت است از نوسانات بازدهی سرمایه گذاری که بر اثر اتفاقات یا وقایع خاص و تغییرات در صنعتی خاص، محتمل است. این تغییرات، بر اثر تغییر تعرفه ها یا قیمتها در سطوح داخلی یا بین المللی، چرخه عمر صنعت، مالیات محصولات یک صنعت، مسائل مربوط به اتحادیه های کاری در یک صنعت، دسترسی به منابع اولیه و سایر عوامل مشابه بوجود می آید.

- **ریسک عملیاتی** هنگامی مطرح می شود که یک سازمان، عملیات خود را به خوبی انجام ندهد. در صورت ادامه این روند، وضعیت سازمان رو به افول می رود و نرخ بازدهی سرمایه گذاری سازمان **کاهش** می یابد.
- **ریسک عملیاتی**، عمدتاً از گستره وسیعی از احتمالات بروز خطا و نقصان در عملیات خاص بنگاه تجاری یا مالی ناشی می شود. ریسک عملیاتی در موسسات مالی و بانکی، ریسکی است که مستقیماً به ریسک های اعتباری و بازار مربوط نمی شود.

- ریسک عملیاتی به طور کلی از خطای انسانی، خطای رایانه ای، برنامه های رایانه ای و خطا در تصمیم گیری ناشی می شود که در بسیاری از فعالیت های اقتصادی، به عنوان جز جدایی ناپذیر آن فعالیت محسوب می شود.
- از این رو، در اغلب موارد نمی توان در مواجهه با این پدیده نامطلوب، از روشهای حذفی استفاده کرد.
- **کمیته بال** در گزارش سال ۱۹۹۸ خود در مورد مدیریت ریسک عملیاتی عنوان کرد که بیشتر زیانهای کلان در صنعت بانکداری، از ضعفهای نظارت داخلی یا عدم پیروی از رویه های موجود مربوط به نظارت داخلی ناشی شده اند.

- بهترین روش کاهش ریسک عملیاتی، **ارتقای کیفیت مدیریت** است. این اقدام مزیت دیگری نیز دارد که عبارت است از اینکه ذهن مدیران ریسک، آزادتر می شود و بیشتر می توانند بر کنترل ریسک های اعتباری تمرکز کنند.
- رویکرد عمومی به این مساله در موسسات مالی، به ویژه بانکها و نهادهای نظارتی آنها، بر سه محور **شناسایی، ارزیابی و کنترل** این نوع ریسکها متمرکز است.
- در برخی از فعالیتهای موسسات مالی، توجه به ریسک عملیاتی به مراتب مهمتر از ریسک اعتباری و بازار به نظرمی رسد. مثلاً، می توان به فعالیتهای بانک در حوزه بانکداری الکترونیک اشاره کرد.

موسسه حسابرسی آزمون پرداز

(حسابداران رسمی)

فردین صادقی زنجانی - مدیر دپارتمان آموزش و تحقیقات

تلفن : ۰۲۱۸۸۵۴۴۵۹۰-۲

فکس : ۰۲۱۸۸۵۰۳۵۲۸

ایمیل :

Fardin.sadeghizanjani@azpar.com

• کارشناسی اقتصاد نظری، دانشگاه شهید بهشتی

• کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه علامه طباطبایی

• دانشجوی دکتری مالی گرایش بانکداری، واحد علوم و تحقیقات

• عضو انجمن مهندسی مالی ایران

• عضو انجمن حسابداری مدیریت ایران

توصیه می کنیم با نصب اپلیکیشن **سahوما** (قابل نصب بر روی گوشی موبایل) از آخرین تغییرات قانون مالیاتهای مستقیم و کلیه بخشنامه ها و آرای شورای عالی مالیاتی و ... مربوط به هر ماده اطلاع پیدا کنید. ضمن آن که **خلاصه نکات کاربردی مالیاتی** بصورت دوره ای برای کاربران این اپلیکیشن ارسال می شود.

<https://cafebazaar.ir/app/com.arad.app.sahoma>

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.arad.app.sahoma>

<https://sibche.com/applications/sahoma>

